

حاشیه نشینی و ارتباط آن با تکدی گری

طالب حسن پور^۱، امین اله بابویی^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۰۹/۱۵

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۱۰/۱۸

صفحه ۱۵۵ تا ۱۶۸

فصلنامه علمی - تخصصی دانش انظامی کهگیلویه و بویر احمد
سال دهم، شماره چهارم (پیاپی ۲۹)، زمستان ۱۳۹۶

چکیده

وقتی شهرنشینی با نرخ فزاینده‌ای اتفاق می‌افتد، مسائل و مشکلات متعددی متوجه شهرها می‌شود که از جمله آن می‌توان به پیدایش و گسترش محلات حاشیه نشین و سکونت‌گاه‌های غیررسمی اشاره نمود. مطالعه نواحی و مناطق حاشیه نشینی و آلونک نشینی که از آن تحت عنوان چالش شهری نام می‌برند از جمله مباحث و موضوعاتی است که در صدر مسائل اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی جهان، به‌ویژه در ممالک در حال توسعه است. بر این اساس هدف محقق از این پژوهش بررسی حاشیه نشینی و ارتباط آن با تکدی گری بوده است. روش تحقیق در پژوهش حاضر، اسنادی یا کتابخانه‌ای است، محقق اطلاعات لازم را با بهره‌گیری از نتایج آخرین همایش‌ها و گردهمایی‌ها، مقالات، کتاب‌های داخلی و پایگاه‌های اطلاعاتی اینترنتی معتبر جمع‌آوری نموده است. بررسی نشان داد که فقر فرهنگی در مناطق حاشیه نشین، نبود پایش اجتماعی، دوری و مخفی ماندن از دستگاه‌های نظارتی، فقر اقتصادی، ترک تحصیل، سطح سواد پایین، احساس تعلق به محیط، اختلاف زیاد میان شرایط زندگی در این سکونت‌گاه‌ها تنش‌های اجتماعی، گسترش مشاغل کاذب در شهر، بیکاری پنهان و نیمه پنهان و شرایط به‌هم‌ریخته و درهمی که در آن هنجارهای اجتماعی ضعیف می‌شود، زمینه‌ساز مشکلات زیادی در مناطق حاشیه نشین شده است که یکی از مهم‌ترین این مشکلات، تکدی گری است.

کلیدواژه‌ها

حاشیه نشینی، تکدی گری، بزهکاری، محرومیت

۱- مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی موثر بر سلامت دانشگاه علوم پزشکی استان کهگیلویه و بویراحمد، نویسنده مسئول :
talebhassanpour@yahoo.com

۲ مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی موثر بر سلامت دانشگاه علوم پزشکی استان کهگیلویه و بویراحمد.

مقدمه

جامعه بشری از دیرباز با مشکلات و مسائل گوناگون اجتماعی دست‌به‌گریبان بوده و همواره گروه‌هایی از انسان‌ها به دلایل مختلف در وضعیت‌های نابرابر، نامطلوب و ناهنجار می‌زیسته‌اند، لیکن در عصر حاضر که جوامع انسانی درگیر پیچیدگی‌های روزافزونی شده‌اند، زندگی بشر امروز با مسائل گوناگون مضاعفی همراه گشته است، خصوصاً با گسترش شهرنشینی و خیل عظیم مهاجرت به شهرها و از جمله شهرهای بزرگ، مسائل اجتماعی متعددی نیز بیش از گذشته بروز کرده است. این مسائل که آسیب‌ها و نابسامانی‌های بسیاری با خود به همراه دارند، ریشه‌های متفاوتی داشته و از مناظر گوناگونی مورد تحلیل قرار می‌گیرند (فرخوندی، ۱۳۹۴).

در این میان، تکدی‌گری که یکی از شاخصه‌های بارز برای توسعه نیافتگی جوامع به شمار می‌رود و جهات آسیبی بسیاری دارد، در صورت افزایش و مخصوصاً ورود آن به حوزه ارزشها، میتواند ناهنجاریهای متعددی را در پی داشته باشد و بعلاوه ارزش معطوف به کار، تولید، خلق و آفرینش را تخریب کند که در چنین شرایطی جامعه از سرچشمه های خلاقیت باز می‌ماند، دچار کرختی می‌شود و بزرگترین سرمایه جامعه، یعنی انسان‌ها بجای آفرینش، خود سربار جامعه می‌شوند (ساروخانی، ۱۳۸۱). تکدی‌گری به معنای گدایی کردن، در یوزگی و گدا، مُتکدّی، یا در یوزه‌گر به شخصی اطلاق می‌شود که از طریق درخواست کمک مادی از مردم روزی ستاندن می‌کند و با ایجاد حس ترحم از مردم پول می‌ستاند و این کار به صورت حرفه وی محسوب گردد. تکدیگری نه تنها در ایران که در سراسر جهان وجود داشته و برخی از افراد جامعه از این راه درآمد کسب می‌کنند (نجف زاده و معارف وند، ۱۳۹۵).

رشد بی‌رویه شهرها در کشورهای کمتر توسعه‌یافته محصول سه عامل اساسی، نرخ بالای زادوولد شهری؛ مهاجرت شتابان و تبدیل مناطق روستایی به شهر است. در این فرآیند مهاجرت از نوع بی‌رویه و شتابان نقش محوری دارد. انتقال جمعیت به‌خصوص استقرار آن در کلان شهرها و مادر شهرها خسارات فراوان را به بدنه جامعه شهری وارد نموده است. وقتی شهرنشینی با نرخ فزاینده‌ای اتفاق می‌افتد، مسائل و مشکلات متعددی متوجه شهرها می‌شود که از جمله آن می‌توان به پیدایش و گسترش محلات

حاشیه نشین و سکونت‌گاه‌های غیررسمی اشاره نمود. مطالعه نواحی و مناطق حاشیه نشینی و آلونک نشینی که از آن تحت عنوان چالش شهری نام می‌برند از جمله مباحث و موضوعاتی است که در صدر مسائل اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی جهان، به‌ویژه در ممالک در حال توسعه است. این مسئله بیشتر در کشورها و شهرهایی که از برنامه‌ریزی مطلوب جمعیتی و شهری برخوردار نمی‌باشند؛ خودنمایی می‌کند. بررسی‌ها و پژوهش‌های انجام‌گرفته حاکی از انواع بیماری‌ها و انحرافات شدید اخلاقی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی در مناطق و نواحی حاشیه نشینی دارد (محسنی، ۱۳۸۹). حاشیه نشینی را استقرار در زمینه‌ای غیرقانونی شهری تعریف می‌کنند که به شهرداری‌ها و وزارت مسکن مربوط می‌شود. و تعبیری که از حاشیه نشینی ارائه شده است، ساختمان یا بخشی از شهر که در آن ویرانی، نارسایی عرضه خدمات درمانی، تراکم زیاد جمعیت در واحدهای مسکونی، فقدان آسایش لازم و خطرات ناشی از عوامل طبیعی نظیر سیل دیده می‌شود (مسعودی فر، ۱۳۸۳). شاید یکی از نتایج حاشیه نشینی، پیدایش پدیده‌ای به نام تکدی گری باشد، بنابراین با توجه به موارد ذکرشده هدف محقق از این پژوهش بررسی حاشیه نشینی و ارتباط آن با تکدی گری می‌باشد.

پیشینه تحقیق:

مبارکی و اکبری (۱۳۹۷) در تحقیقی تحت عنوان بررسی عوامل مؤثر بر شکل‌گیری حاشیه نشینی در شهر ارومیه نشان دادند که حاشیه نشینی موجب بروز انواع ناهنجاری‌های شهری (اشتغال افراد حاشیه نشین در مشاغل کاذب، وجود ساخت‌وسازهای غیرمجاز، افزایش جرم و جنایت، اثرات نامطلوب فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، آلودگی محیط‌زیست شهری و غیره) شده است.

مانوئل کاستز (۱۹۷۷) در کتاب مسئله شهری درباره‌ی گروه‌های حاشیه نشین در کشورهای در حال توسعه می‌گوید: شهرنشینی با آهنگ شتابنده‌ای گسترش می‌یابد، درحالی‌که امکانات اشتغال مولد برای جمعیت تازه‌واردان (مهاجران) فراهم نیست، امکانات و تسهیلات زیر بنایی، فرهنگی اجتماعی و فیزیکی، سکونتگاه‌ها و محله‌های نامتعارف از قبیل زاغه‌ها و آلونک‌های حاشیه‌ای که از طریق مهاجران تازه‌وارد و تهی‌دست برپاشده، به شیوه خودرو و خودساز به وجود می‌آیند. در نهایت وی حاشیه

نشینی را مولود نابرابری‌های اجتماعی- اقتصادی و شهرنشینی ناهمگون و انتقال فقر روستایی به فقر شهری می‌داند.

ربانی (۱۳۸۱) در یک پژوهش میدانی به بررسی حاشیه نشینی، مشارکت و مسائل اجتماعی شهری در منطقه ارزنان اصفهان پرداخته است. یافته‌های این بررسی نشان داده که مشارکت اجتماعی بین ساکنان محله بسیار اندک بوده (۲ درصد) و ۹۸ درصد پاسخ‌گویان در هیچ‌گونه فعالیت دسته‌جمعی و گروهی شرکت نداشته‌اند؛ بیش از ۸۰ درصد حاشیه‌نشین‌ها به طریقی با ناهنجاری‌ها از جمله پدیده قاچاق مواد مخدر، خشونت‌های جنسی و غیره سروکار داشته‌اند و همچنین بیکاری و فقر فرهنگی- آموزشی منطقه موجب آپاندیس ناهنجاری برای شهر اصفهان شده است.

زاهد زاهدانی و آذرگون (۱۳۸۷) در تحقیقی به بررسی تطبیقی تفاوت فرهنگ حاشیه نشین و غیر حاشیه نشین و عوامل اقتصادی- اجتماعی مؤثر بر آن در میان جوانان ۱۸ تا ۳۰ سال مناطق یک و پنج شهر شیراز پرداخته‌اند. آن‌ها نشان می‌دهند که متغیرهای شغل مادر، شغل پدر، و استفاده از رسانه، بعد خانوار، تحصیلات فرد و تحصیلات مادر در گروه غیر حاشیه نشین و متغیرهای استفاده از رسانه، شغل پدر، بعد خانوار، و تحصیلات فرد برای کل نمونه، مهم‌ترین متغیرهایی هستند که تغییرات فرهنگ را در این پژوهش تبیین می‌کند.

ولی پور و همکاران (۱۳۹۲) در تحقیقی تحت عنوان "حاشیه نشینی در شهرها و ارتباط آن با امنیت اجتماعی" نشان دادند خشک‌سالی، فقر، بیکاری، جنگ (مهاجران افغانی) باعث ایجاد پدیده حاشیه نشینی در محله زینبیه اصفهان شده است. همچنین با توجه به نظرات مردم و معاونت اجتماعی نیروی انتظامی شهرستان بیکاری و پائین بودن تحصیلات، بالا بودن تراکم جمعیتی (جمعیت جوان) در این محله باعث ارتکاب جرائم و ناهنجاری‌های مختلف در این محله شده‌اند که دامنه آن شهر اصفهان را هم فراگرفته است.

رضایی و کمانداری (۱۳۹۳) در تحقیقی نشان داد که ظهور حاشیه نشینی که خود ریشه زیادی در مهاجرت و عوامل اقتصادی دارد، تحت تأثیر پارامترهایی همچون فقر اقتصادی، عدم تخصص، نوع شغل، تعارض فرهنگی، بی‌سوادی، هویت قومی و فرهنگی،

غیرقابل کنترل می شود. آن ها معتقد هستند که شکل گیری محلات حاشیه نشین پیامدهای کالبدی، زیست محیطی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به وجود می آورند. که در جدول ۱- زیر به اختصار اشاره شده است.

جدول ۱- ، پیامدهای کالبدی، زیست محیطی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی محلات حاشیه نشین

عنوان	عمده ترین پیامدها
مشکلات زیست محیطی	انباشت زباله ها و عدم جمع آوری به موقع آن ها عدم لوله کشی آب آشامیدنی سالم. آلودگی هوا به دلیل به دلیل زمینهای بایر اطراف واحدهای مسکونی
مشکلات اجتماعی و فرهنگی	اکثر ساکنان این مناطق در شغل های غیررسمی و اغلب کارگر می باشند. به دلیل فقر اقتصادی و فرهنگی، ترک تحصیل و افت تحصیلی در بین دانش آموزان مشاهده می شوند. سطح سواد پایین احساس تعلق به محیط کم می باشد. به دلیل اختلاف زیاد میان شرایط زندگی در این سکونت گاه ها تنش های اجتماعی فراوان می باشد. اعتیاد و توزیع مواد مخدر در این مناطق زیاد می باشد فقدان مراکز فرهنگی، تفریحی و ... در این مناطق
مشکلات کالبدی	عدم استحکام بنا و مقاوم ناپذیری در برابر زلزله به دلیل استفاده از مصالح بی دوام و کم دوام و فرسودگی بافت بناها وضعیت نامناسب پوشش خیابان ها و معابر سیمای نامطلوب

<p>گسترش مشاغل کاذب در شهر، بی‌کاری پنهان و نیمه پنهان</p> <p>افزایش جمعیت غیرفعال نیروی کار به علت بالا رفتن میزان تقاضا</p> <p>افزایش هزینه ارائه خدمات و تأسیس نیازهای شهری از قبیل امکانات آموزشی، اداری و...</p>	<p>مشکلات اقتصادی</p>
---	-----------------------

روش تحقیق:

روش تحقیق در پژوهش حاضر، اسنادی یا کتابخانه‌ای است، محقق اطلاعات لازم را با بهره‌گیری از نتایج آخرین همایش‌ها و گردهمایی‌ها، مقالات، کتاب‌های داخلی و پایگاه‌های اطلاع‌رسانی اینترنتی معتبر جمع‌آوری نموده است. در فرایند پژوهش سعی گردید مطالب موردنیاز جمع‌آوری شوند، سپس با کنار هم چیدن و برقراری ارتباط بین آن‌ها، نتیجه‌گیری کلی به‌دست آمده است.

حاشیه نشینی:

حاشیه نشینی یا گتو واژه‌ای است که اولین بار در سال ۱۵۱۶ در ونیز به کار گرفته شد، ولی اگر به دنبال سیر حاشیه نشینی در طول تاریخ باشیم به قدمتی کهن‌تر از ونیز به دوران ساسانیان می‌رسیم، جایی که اسیران جنگی را در مراکز جدا از مردم در حاشیه شهرها سکنی می‌دادند. در تاریخ اسلام هم گتوهای یهودی‌نشین چون خیبر، بنی نظیر و بنی قینقاع وجود داشت. در سال ۱۱۷۹ شورای کلیسا زندگی مسیحیان را در میان یهودیان ممنوع کرد که موجب ایجاد گتوهای یهودی‌نشین در اطراف شهرهای بزرگ اروپایی شد. در ایران نیز سابقه حاشیه نشینی جدید به سال ۳۲ (سال کودتای آمریکایی) می‌رسد، اما قطعاً اوج حاشیه نشینی با آغاز اصلاحات ارضی هم‌زمان است. در این زمان نخستین اجتماعات آلونک‌نشین در کوره‌های آجرپزی جنوب تهران شکل گرفتند، تا نیروی انسانی ارزان برای تأمین مواد اولیه شهر رو به رشد تهران فراهم شود. اما به‌طور کلی می‌توان شروع تاریخچه حاشیه نشینی مدرن در ایران را این‌گونه بیان

کرد: گسترش تأسیسات شهری و افزایش درآمد حاصل از نفت، عامل ایجاد جاذبه شهری و رونق شهری شده است که این امر در کنار اصلاحات ارضی و مکانیزاسیون عوامل اصلی بروز حاشیه نشینی در ایران شد. اما قطعاً اصلی‌ترین عامل بروز حاشیه نشینی در ایران، اصلاحات ارضی بود (نقدی و زارع، ۱۳۹۱).

پدیده حاشیه نشینی ریشه در تاریخ اجتماعی انسان‌ها دارد و تبلور آن در قالب گتوهای نژادی، مذهبی بوده است. و در جوامع کهن سال از آن تحت عنوان سکونتگاه‌های فقیر نام برده‌اند. این پدیده به مفهوم امروزی، نخست در کشورهای صنعتی همراه با رشد شتابان شهرنشینی و افزایش میزان مهاجرت روستاییان به شهرها به وجود آمده است. در کشورهای در حال توسعه نیز به دنبال برنامه‌های استعماری کشورهای صنعتی و، نفوذ و اشاعه فرهنگ و تکنولوژی آنان در این کشورها شروع به رشد و توسعه نموده است. حاشیه نشین به خانواده‌های تهیدست که غالباً مهاجر بوده و به تعبیر اسکار لوئیس آنان در نوعی فرهنگ فقر زندگی می‌کنند و به‌طور کامل جذب شیوه جدید زندگی شهری نشده‌اند و در حاشیه شهر، به زندگی خود ادامه می‌دهند، گفته شده است (ریانی، ۱۳۸۱).

پدیده حاشیه نشینی را برای اولین بار در جهان غرب روبروت ا. سی. پارک آمریکایی از سردمداران جامعه‌شناسی شیکاگو، شاگرد جرج زیمل و نیز ایورت استونگوییست، شاگرد پارک تحت عنوان مهاجرت انسانی و منازل حاشیه نشین مورد مطالعه قرار دادند. از نظر آن‌ها، انسان حاشیه نشین شخصیتی است که از حاصل برخورد یا پیوند دو نظام فرهنگی متفاوت و احیاناً متخاصم ظهور می‌یابد. به نظر آن‌ها حاشیه نشین آشنای بیگانه‌ای است که نسبت به دو نظام فرهنگی احساس بستگی و تعلق دارد ولی در عین حال خود را نسبت به هیچ‌کدام کاملاً متعلق و متمایل نمی‌داند (بیات ۱۳۸۸).

سیموم چپمن هشت ویژگی برای مناطق حاشیه نشین و موارد مشابه آن، به شرح زیر، برمی‌شمارد: ۳- عموماً غیرقانونی هستند. ۲- غالباً خلق‌الساعه هستند و از مواد و مصالح مختلف ساخته شده‌اند. ۱- معمولاً به وسیله‌ی خود ساکنان احداث شده‌اند. ۱- فاقد خدمات شهری مانند راه آسفالت، برق و سیستم دفع فاضلاب هستند. ۱- توسعه‌ی آن‌ها بدون برنامه ریزی و اغلب به‌صورت اتفاقی صورت می‌گیرد. ۱- مکان‌گزینی آن‌ها اغلب در لبه‌های شهری، حواشی خطوط آهن و بزرگراه‌ها و یا زمین‌های خالی از سکنه

ای که در مجاورت مناطق مرکزی شهرها قرار دارند، صورت می گیرد. ۱- معمولاً در مناطق نامناسب شهری مانند زمینه‌ای ناهموار، حواشی کارخانه‌ها، در مجاورت زمین‌های رهاشده و بلااستفاده تشکیل می‌شوند. ۹- جمعیت متراکم دارند که از خانواده‌های پرجمعیت تشکیل شده است (موسوی فر، ۱۳۸۵).

حاشیه نشینی هم در اهداف هزاره و هم در اسکان بشر سازمان ملل به‌عنوان یکی از چالش‌های توسعه جهان معرفی شده است. محققین، علل حاشیه نشینی و به‌طور کلی مهاجرت را در چهارچوب الگوی رانش-کشش بررسی کرده و به توصیف عواملی نظیر فقر و نبود امکانات رفاهی-بهداشتی و از همه مهم‌تر کار و درآمد زیادتیر در شهر پرداختند. برخی تحقیقات که در زمینه ساخت قومی، جمعیتی و خاستگاه‌های اولیه حاشیه‌نشینان به‌عمل آمده حاکی از آن است که تقریباً سه‌چهارم حاشیه‌نشینان، مهاجران روستایی هستند، که بخاطر عوامل رانش روستایی و دیدن زرق و برق شهری رو به سوی این مناطق آورده‌اند. پدیده مهاجرت و رابطه آن با حاشیه نشینی و فرایند سازگاری مهاجران در شهرها بسیار پیچیده است، بیگانه بودن مهاجران روستایی با اصول اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی زندگی شهری پیامدهای گوناگون جمعیتی، رفتاری، اخلاقی و روانی دارد (نقدی، ۱۳۹۶).

مبانی نظری:

نظریه فقر فرهنگی و فرهنگ فقر: فرد حاشیه نشین دارای پاره فرهنگ خاص خود است که معمولاً به آن پاره فرهنگ منطقه‌ای می‌گویند که بر اساس تنوع شخصیت و مناطق مختلف کشور، قابل تشخیص است. این پاره فرهنگ‌ها در تضاد با فرهنگ گروه‌های هم زیست، احساس بی قدرتی و انزوای اجتماعی می‌کنند و کارایی واقعی خود را از دست می‌دهند. از پیامدهای آن احساس بی لیاقتی، ناشایستگی، بی کفایتی، نبود کاردانی و در کل، احساس عجز و ناتوانی است. این گونه احساس در کنار احساس متکی بودن به دیگران، خود را کم شمردن، احساس ناتوانی در فروخوردن خشم، میل به گوشه گیری، نسبت دادن عدم موفقیت خود به قضا و قدر و مردسالاری شدید، از ویژگی‌های روانی و شخصیتی حاشیه نشینان هستند که از یک سو خرده فرهنگ فقر را شکل می‌دهند و از

سوی دیگر، انحراف های اجتماعی (ریحانی، ۱۳۹۱). بنابراین فرد حاشیه نشین هیچ‌گونه خلاقیتی از خود نشان نمی‌دهد و پیوست دنبال درخواست کمک از سوی دیگران می‌باشد و آرام آرام به این کار عادت می‌کند تا اینکه تکدی گری الگوی فرهنگی او می‌شود.

نظریهٔ آنومی دورکیم: آنومی یا نابسامانی عبارت است از شرایط به هم ریخته و دره‌می که در آن شرایط هنجارهای اجتماعی ضعیف می‌شوند، از بین می‌روند و یا در تضاد با همدیگر قرار می‌گیرند. به دلیل مهاجرت گروه‌ها و اقوام مختلف به شهرها و از بین رفتن هنجارهای گذشته و عدم جایگزینی آن‌ها با هنجارهای جدید، نوعی به هم ریختگی به وجود آمده است که در نتیجه آن‌ها مردم بدون خطوط راهنمای اخلاقی روشن، ره‌اشده‌اند. به این ترتیب، افرادی که در نابسامانی ره‌اشده‌اند فاقد قواعدی برای رفتار می‌باشند (محمدی و همکاران، ۱۳۹۴). افراد در مناطق حاشیه نشین، به دلیل فقر مادی و فکری از الگوی فرهنگی پیروی نکرده و هرکدام برای خود الگوی خاصی را برگزیده و بر اساس آن رفتار می‌کنند و باعث زمینه به وجود آمدن آسیب‌هایی چون تکدی گری و ... می‌شود.

نظریهٔ پایش (کنترل): این نظریه رفتارهای انحرافی را نتیجه نارسایی پایش اجتماعی می‌داند و زمانی روی می‌دهد که ارتباط میان فرد و جامعه از هم گسسته باشد (همان). طرح پایش اجتماعی ابزاری قدرتمند برای شناسایی مناطق حاشیه نشین و کم و کیف آن‌ها است که می‌تواند امکانات بی نظیری را برای افرادی که در حاشیه شهر زندگی می‌کنند، به وجود آورد. در صورتی که افراد حاشیه نشین محروم از این موضوع باشند، با مشکلات جدی روبرو می‌شوند و رفتارهای ضد فرهنگی را برای خود برمی‌گزینند.

با توجه به نظر شاو و مک گی مناطق حاشیه نشین به دلیل قرار گرفتن در وضعیت آنومیک از آسیب های اجتماعی بالایی رنج می‌برد و پاتریک جابز شاخصه‌هایی را برای وضعیت بی‌سامانی (آنومیک) و نظم اجتماعی مشخص کرده است؛ ۱- ثبات سکونت ۲- یکنواختی قومیتی ۳- از هم گسیختگی خانواده ۴- پایگاه اقتصادی و اجتماعی (وضعیت درآمد خانواده، شغل، تحصیلات، بیکاری) ۵- اندازه جمعیت (صنعتی، ۱۳۹۶). با توجه به شاخصه‌ای جابز؛ مناطق حاشیه نشین از وضعیت مناسبی برخوردار نیست و زمینه برای هر آسیبی از جمله؛ سرقت، تکدی گری و ... فراهم است.

مفهوم حاشیه نشینی را اولین بار رابرت پارک در ادبیات علوم اجتماعی مطرح نمود. از مفاهیم اصلی نظریه‌های پارک، مفهوم خود است. خود هر شخصی ساخته مفهومی است که آن فرد از جایگاه و نقش خود در جامعه دارد که این نقش نیز برآیند تعبیر و برداشت دیگران از منزلت آن فرد و نقش اوست. مفهوم انسان حاشیه نشین پارک، مستقیماً از نظریه‌هایش در مورد مفهوم خود به عنوان انعکاس منزلت یک شخص در درون یک گروه مایه می‌گیرد. انسان حاشیه نشین به دو گروه متفاوت تعلق دارد بی آنکه به هیچ یک از آن دو تعلق داشته باشد؛ در نتیجه مفهوم چنین انسانی از خودش ناهمخوان و مبهم است. یک انسان حاشیه نشین در دو جهان زندگی می‌کند و در هر دو آن‌ها کم و بیش بیگانه است (مهربانی، ۱۳۹۶). بنابراین بر اساس این نظریه می‌توان نتیجه گرفت که حاشیه نشینی بهترین مکان برای ناپهنجاری است، زیرا که چون تعلق خاطری به این مکان ندارد و هنجارها و ارزشهای مکان جدید الگوی آن نیست و یا برای او اهمیت کمتری دارد. در نتیجه برای فرد حاشیه نشین مهم نیست تا از راههای غیرموجه از جمله تکدی‌گری خواسته‌های خود را تامین کند. پس بر پایه این نظریه، حاشیه شهرها بهترین مکان برای ظهور بی‌سازمانی است.

هیراسکار (۱۹۸۹) معتقد است که مناطق حاشیه‌ای بیش از سایر مناطق شهر مخفی‌گاه انواع فعالیت‌های غیرقانونی است و اغلب جرائم بیشتری نسبت به مناطق درونی شهر رو به رو هستند. از آنجا که خصویت ذهنی ساکنان مناطق حاشیه نشین کاملاً متأثر از محیط زندگی آنهاست، فرد حاشیه نشین معمولاً خصوصیات اخلاقی و ارزش‌های منحطی دارد از این رو به آسانی جذب فساد، بزهکاری، جرم و جنایت، فسق و فجور، میگساری و شرکت در فعالیت‌های مخفی مربوط به مواد مخدر می‌گردد (شریعتی منش، ۱۳۹۵).

حاشیه نشینی یکی از مسائل و معضلات شهری است که می‌تواند زمینه و بستر ارتکاب به جرائم را فراهم کند. بر این اساس به دلیل اینکه بر حاشیه نشینان فقر حاکم است و به لحاظ بهداشتی محیط سالمی ندارند، زمینه ارتکاب به انواع جرائم برای آن‌ها در مناطق حاشیه‌ای فراهم است. در نتیجه به دلایل ذکر شده و به دلیل اجبار محیطی، دست به تکدی‌گری می‌زند

نتیجه گیری

جستجوی رفاه اقتصادی از مهم‌ترین انگیزه های انسانی است. این موضوع با فطرت انسان پیوندی ناگسستنی دارد. افراد جامعه برای ارضاء و برآوردن نیازهای خود یکدیگر وارد مناسبات گوناگون می‌شوند و جامعه را تشکیل می‌دهند. حاشیه نشینی یک پدیده اجتماعی است که اختصاص به دوران کنونی ندارد بلکه ریشه آن به ادوار گذشته برمی‌گردد و در همه کشورهای پیشرفته و عقب مانده وجود داشته و دارد. حاشیه نشینی زمینه بسیاری از مشکلات اجتماعی در شهرها است و این مشکلات را افزایش می‌دهد. فقر فرهنگی در مناطق حاشیه نشین، نبود پایش اجتماعی، دوری و مخفی ماندن از دستگاه‌های نظارتی، فقر اقتصادی، ترک تحصیل، سطح سواد پایین، احساس تعلق به محیط، اختلاف زیاد میان شرایط زندگی در این سکونت‌گاه‌ها تنش‌های اجتماعی، گسترش مشاغل کاذب در شهر، بیکاری پنهان و نیمه پنهان و شرایط به‌هم‌ریخته و درهمی که در آن هنجارهای اجتماعی ضعیف می‌شود، زمینه‌ساز مشکلات زیادی در این مناطق شده است که یکی از این مشکلات، تکدی گری است. پس می‌توان نتیجه گرفت که از حاشیه نشینی رابطه مستقیمی تکدی گری دارد.

پیشنهادات

- ۱- ارتقاء کیفیت زندگی حاشیه نشینان از طریق اعطای تسهیلات بانکی در جهت اشتغالزایی و رفع بیکاری افراد این مناطق.
- ۲- توجه بیشتر شهرداری ها به این مناطق در راستای توسعه خدمات شهری از قبیل؛ ساخت معابر و مکانهای ورزشی و تفریحی.
- ۳- افزایش نظارت پلیس و دستگاه‌های قضایی و خدمات رسان در جهت کنترل ناهنجاری‌ها و سنجش نیازهای این مناطق و کاهش مشکلات این مناطق.
- ۴- آموزشهای تخصصی مردم در مناطق حاشیه نشین در جهت توانمندسازی آنان.

- ۵- جلوگیری از رشد بی رویه و لجام گسیخته شهرها و مناطق حاشیه نشین، از طریق سرمایه گذاری در مناطق کمتر توسعه یافته .
- ۶- توسعه خدمات آموزشی، بهداشتی، درمانی، رفاهی و . . . در مناطق حاشیه نشین در جهت بسط عدالت و رفع تبعیض و نابرابریها.

منابع

- احمدی و ایمان ، و (۱۳۸۴). فرهنگ فقر، حاشیه نشینی و گرایش به رفتار بزهکارانه در بین جوانان حاشیه نشین ده پیاله شیراز، مجله علمی پژوهشی دانشگاه اصفهان، شماره ۹، صص: ۹۹-۱۱۸.
- بیات، بهرام(۱۳۸۸). جامعه‌شناسی احساس امنیت، موسسه انتشارات کبیر، چاپ اول، تهران.
- ربانی، رسول (۱۳۸۱). جامعه‌شناسی شهری، انتشارات سمت.
- رضایی و کمانداری ، محمدرضا و محسن (۱۳۹۳). بررسی و تحلیل علل شکلگیری حاشیه نشینی در شهر کرمان، نمونه مورد مطالعه محلات سیدی و امام حسن، فصلنامه علمی - پژوهشی برنامه‌ریزی فضایی، سال ۴، شماره ۴، ۱۹۸-۱۸۰.
- ریحانی، طاهره(۱۳۹۱). تأثیر حاشیه نشینی و مهاجرت بر بروز آسیبهای اجتماعی، هفته نامه خبری تحلیلی نیروی انتظامی، ص: ۲۱۱.
- زاهد زاهدانی، سعید (۱۳۶۹). حاشیه نشینی، دانشگاه شیراز.
- ساروخانی، باقر (۱۳۸۱). تکدی در ایران، خلاصه مقالات اولین همایش ملی آسیب های اجتماعی ایران، تهران: دبیرخانه همایش. ص: ۹۳.
- شریعتی منش، محمد رضا (۱۳۹۵). بررسی تاثیر حاشیه نشینی بر احساس امنیت اجتماعی شهروندان شهر جهرم، دو فصلنامه مشارکت و توسعه اجتماعی، دوره ۱، شماره ۲، صص: ۶۱-۴۲.
- صنعتی شرقی و همکاران، نادر(۱۳۹۶). تحلیل ساختاری رابطه میان حاشیه نشینی و جرم، فصلنامه پژوهش انتظام اجتماعی، سال ۹ ، شماره ۳، صص: ۸۲-۵۷.
- فرخوندی، امیر و همکاران (۱۳۹۴). بررسی نگرش جوانان به کجروانه و ناهنجار بودن پدیده تکدیگری، فصلنامه توسعه اجتماعی (توسعه انسانی سابق)، دوره ۹، شماره ۳ ، صفحات ۱۷۴-۱۴۱
- مبارکی و اکبری ، امید و صمد (۱۳۹۷). بررسی عوامل مؤثر بر شکل‌گیری حاشیه نشینی در شهر ارومیه، فصلنامه جمعیت، شماره ۹۰، صص: ۳۷-۵۳.

-محسنی، رضاعلی (۱۳۸۹). مسئله حاشیه نشینی و اسکان غیررسمی با تاکید بر توا
نمذسازی آن، فصلنامه علمی پژوهشی جغرافیای انسانی - سال ۲ شماره ۴، صص: ۱۵۳-
۱۳۳.

-مسعودی فر ، رضا (۱۳۸۳). تاثیر حاشیه نشینی در وقوع جرم ، دانشجوی دکترای
تشخیص جرم، سمینار شهرها و مردم. صص: ۱۰-۱.

-محمدی و همکاران، سعدی (۱۳۹۴). تبیینی بر تأثیر گسترش روزافزون حاشیه نشینی بر
امنیت پایدار (شهری)، سال ۸، شماره ۴، صص: ۱۴۳-۱۲۱.

-محمدی و زارع، اصغر و مریم (۱۳۹۵). بررسی امنیت اجتماعی در مناطق حاشینه نشین
شهری، فصلنامه تحقیقات جدید در علوم انسانی، شماره ۱۵، صص: ۱۸۰-۱۵۷.

-مهربانی ، وحید (۱۳۹۶). مطالعه پدیده نکدی گری در منطقه ۱۲ و بازار سنتی تهران با
تاکید بر جنبه های اقتصادی، فصلنامه سیاست های مالی و اقتصادی، سال ۵، شماره ۶۸،
صص: ۱۷۰-۱۴۵.

-نجف زاده و معارف وند، محمدمین و معصومه (۱۳۹۵). بررسی رسم قدیمی پوف
(تکدیگری)، فصلنامه مددکاری، دوره ۵، شماره ۱، صص: ۱۹-۱۳.

-نقدی و زارع، رسول و صادق (۱۳۹۱). حاشیه نشینی به مثابه آپاندیس شهری، جعفر آباد
کرمانشاه، فصلنامه علمی - تخصصی برنامه ریزی منطقه‌ای، سال ۲، شماره ۵، صص: ۱۰-
۱.

-نقدی، اسداله (۱۳۹۶). مهاجرت و حاشیه نشینی در ایران، فصلنامه جمعیت شماره ۷۳،
صص: ۱۰۶-۸۶.

- ولی پور و همکاران ، سجاد (۱۳۹۲). حاشیه نشینی در شهرها و ارتباط آن با امنیت
اجتماعی، سیویلیکا - ناشر تخصصی مقالات کنفرانس ها و ژورنالها، صص: ۱۰-۱.